

De geneeskundige zorg in Wormer en Jisp 1820 – 1930

Door Dirk Pranger, huisarts

In 1818 werd de heilkundige en verloskundige zorg op het platteland bij wet geregeld. Opgericht werden opleidingsscholen voor plattelands-heelmeesters en vroedmeesters, o.a. in Amsterdam en in Haarlem. Een plattelandsheelmeeester had een beperkte medische opleiding. Bij gebrek aan een academisch gevormde Doctor Medicinae mocht hij inwendige ziekten behandelen, kleine operaties verrichten en ook het verzorgen van de koepok-inentingen behoorde tot zijn taak. Hij deed geen bevallingen, daarvoor was de vroedvrouw of de vroedmeester. Hoewel de bevolking van Wormer en Jisp eigenlijk te klein was voor een plattelandsheilkundige praktijk vestigden zich daar in de eerste helft van de achttiende eeuw toch enkele plattelandsheelmeesters.

Nederlandsche staatscourant 21-02-1829.

Nicolaas Bernhard Wilhelm Vette wordt in 1826 genoemd als chirurgijn te Wormer in de overlijdensakte van zijn vader, die chirurgijn in Landsmeer was. Hij werd in 1790 in Edam geboren en studeerde in Amsterdam af als plattelands-heelmeeester op 28 juni 1815. Daar de inkomsten in Wormer bedroevend laag waren vertrok hij naar Venhuizen in de hoop daar een betere praktijk op te kunnen bouwen. In 1828 werd het huis met erve waar laatstelijk de heelmeeester had gewoond te huur aangeboden en de burgemeester van Wormer plaatste een advertentie: 'gezocht een Heel- en Vroedmeester na het overlijden van de vroedvrouw'. De jaarwedde bedroeg f. 300,-. Een jaar later werd opnieuw in een advertentie gezocht naar een plattelands heelmeeester en naar een vroedvrouw. Voor beiden bedroeg de jaarwedde f. 150,-. In 1830 vestigde Jacob Wiedeman zich in Wormer als plattelands heelmeeester.

Inmiddels leed Vette bittere armoede in Venhuizen. Daar hij pas korte tijd in Venhuizen woonde moest hij voor bijstand een beroep doen op de bedeling in Wormer. Hij schreef op 16 december 1833 een brief aan de burgemeester van Wormer om hulp: 'Wij onderwerpen ons aan UEd. Heeren, hun hierbij als van Godswege smeekende voor ons allen de beste keuze te doen, want onze omstandigheden zijn thans bedroevend geworden, hebbende dag aan dag geen verdiensten en ontvangsten'.

De burgemeester van Wormer, Hero Stant, reageerde pas nadat ook de burgemeester van Venhuizen een brief had geschreven, waarin deze schreef dat f 3,- voor onderstand hoognodig waren en werkelijk niet te veel voor een gezin van 9 personen, ook al werd wekelijks voor 15 ct aan brandstof uitgereikt. In een latere brief schreef de burgemeester van Venhuizen aan burgemeester Stant: 'Onze armbezorgers gaan met weerzin met deze bedeeeling voort, omdat zij die niet dan te hunnen schade doen, dewijl 3 gulden niet genoegzaam is voor de algehele behoefte van dit gezin. Werkzaamheden voor de man en de vrouw zijn hier niet en zijn armoede wordt klemmender wegens zijn zwaar gezin'. De burgemeester en wethouders van Wormer hielden echter de boot af maar zij moesten na tussenkomst van de Gedeputeerde Staten toegeven. Kort daarna is het gezin per schuit naar Wormer teruggekeerd. Ook daar was het armoede troef. Voor Vette was geen plaats meer als plattelands-

heelmeeester. In 1834 viel Vette als bijverdienste voor enkele weken in voor de zieke brievenbesteller. In 1840 woonde hij nog in Wormer.¹

Links: op de afbeelding het voormalige pakhuis 'Het Fortuin' omstreeks 1910, rechts de brede wegsloot. (Waterlands archief Purmerend 00WAT002001047); In 1905 werd er aan de westzijde een grote aanbouw gebouwd. Plan voor een aanbouw van het huis van L. Rempt (archief Zaanstad, foto nr 52- 00511.)

Jacob Wiedeman 1830 tot 1873

Jacob Wiedeman, afkomstig uit Loenen, vestigde zich op veertigjarige leeftijd in 1830 in Wormer als plattelandsheelmeeester. Hij was gediplomeerd in Amsterdam op 29 september 1828. Hij woonde aanvankelijk iets ten oosten van de Kerkstraat. Op 17 augustus in 1837 kocht hij het zeventiende-eeuwse pakhuis 'Het Fortuin' en verbouwde het tot woonhuis.

Wiedeman maakte twee cholera-epidemieën mee. Bij de epidemie in 1849 overleed er één patiënt op een bevolking van 1304 inwoners. In Jisp met 626 inwoners overleden er toen 3 patiënten. Bij de cholera-epidemie in 1866 overleden er in Wormer 7 patiënten op een bevolking van 1509 inwoners, en in Jisp één op een bevolking van 684 inwoners.²

Naast zijn werkzaamheden als plattelandsheelmeeester was Wiedeman vanaf 1851 ook lid van de gemeenteraad van Wormer. Tevens was hij ook veehouder met een voor die tijd flinke veestapel. In 1861 sloot hij een lening af van 6000,= In 1865 verkocht hij publiekelijk elf kalveren, drie koeien en acht schapen. Ook was hij eigenaar van een stuk land in Purmerend.

Op 5 juli 1871 werd bij vonnis van de Arrondissements rechtbank in Hoorn op zijn verzoek zijn zoon Jan Matthijs Wiedeman, zonder beroep en bij hem inwonende, wegens onnozelheid onder curatele gesteld. Diens broer Hendrik Jacobus Wiedeman, landman uit Beets, werd benoemd tot zijn bewindvoerder.

Op 4 november 1873 overleed Jan plotseling in de leeftijd van 43 jaar. Drie weken daarna, op 25 november 1873 overleed Heelmeeester Jacob Wiedeman op 83-jarige leeftijd.

Het huis bleef in de familie en werd in 1898 door Henri Marinus Wiedeman, landman in Beets, verkocht aan Lourens Rempt, burgemeester van Wormer van 1898 -1910. Later werd het bewoond door de burgemeesters D. Kooiman.(1910- 1919) en Pieter Kooiman (1919- 1944).³

¹ Noord-Hollands Archief, BS Overlijden, 28 maart 1826, aktenummer 4; .Opregte Haarlemsche Courant 20-05-1828; idem 02-08-1828; Nederlandsche staatscourant 21-02-1829; Mol, C., Uit de geschiedenis van Wormer 1966, blz. 188; Soeren, F., Doctores Meesters Apothecars en artsen, 1998, blz. 65, 93.

² Soeren, F., Doctores Meesters Apothecars en artsen, 1998, blz. 65, 93.

³ Nederlandsche staatscourant 11-07-1871; Opregte Haarlemsche Courant 12-11-1873; idem 29-11-1873

Op Vrijdag den 24 Maart 1865, voormiddags half tien ure, zal te Wormer, aan de Stal van den Heer Jacob Wiedeman, ten overstaan van den Notaris STANT, publiek ter verkoop worden geveild, eene partij *Boerengereedschap*, zoo mede:

11 beste Kalkoeijen,
3 dito Geldekoeijen, en
8 dito Oonschape.

Alles om gereed Geld.

Purmerender Courant 1865-03-15, blz. 3.

Tijdens de lange periode waarin Jacob Wiedeman in Wormer werkzaam was vestigden zich ook enkele plattelandsheermeesters in Jisp. Altijd maar voor een korte tijd.

A. Wildschut, plattelands heermeester, afgestudeerd te Haarlem 20-10-1810.

P. van Rooijen Azn vestigde zich in 1844 in Jisp als plattelandsheermeester. Hij was, gediplomeerd in Haarlem op 02-12-1842. Een jaar later behaalde hij ook het diploma vroedmeester.

J.,H. Bierbrouwer vestigde zich 1848 vestigde zich in Jisp stadsheermeester. Hij werd gediplomeerd in Haarlem op 14-7-1821.⁴

Hendrik Rijgersma werd geboren op 5 juni 1835. Hij legde op 20 mei 1858 het examen af respectievelijk voor plattelandsheermeester en een jaar later voor Vroedmeester voor het platteland. In 1859 werkte hij enige tijd in Jisp en maar hij vertrok al snel en vestigde hij zich 16 nov 1860 op het eiland Marken. Hij vertrok op 15 sept 1863 naar St. Maarten (Nederlandse Antillen) waar hij op 4 maart 1877 is overleden. Over zijn medische werk aldaar is weinig bekend. Hij werkte vooral als bioloog en hij verzamelde een enorme hoeveelheid schelpen, een collectie van wel 2000 soorten.⁵

In 1865 werd de door Thorbecke opgestelde wet op de uitoefening van de geneeskunde aangenomen. Alleen academisch opgeleide Doctores medici waren bevoegd als genees-, heel- en verloskundige. De opleidingsscholen voor plattelandsheermeesters en vroedmeesters werden gesloten. De reeds werkzame vroedmeesters en plattelandsheermeesters werd het onder zekere voorwaarden toegestaan om hun werk voort te zetten.

** In de gemeente Wormer wordt met 1 Januarij 1870 gevraagd eene **VROEDVROUW**, tegen eene jaarlijksche belooning van f 150.
Sollicitanten hebben zich in *persoon* of met *gefrankeerden* brief aan te melden bij den Burgemeester, vóór 1 December e. k.

Opregte Haarlemsche Courant 12-11-1869

Volkert Jan van der Plaats 1871 tot 1879

Wiedeman werd opgevolgd door Volkert Jan van der Plaats, geboren op 30 november 1842 te Wymbritseradeel. Hij vestigde zich op 18 maart 1871 in Wormer als genees-, heel- en verloskundige. Hij woonde eerst op nr. 58 en later op nr. 87b. In 1873 werd hij door de Duitse keizer onderscheiden met het gedenkteken voor niet-strijders voor zijn deelname aan de inzet van het Nederlandse Rode Kruis in de Duits-Franse oorlog van 1870/71.

⁴ Soeren, F. van, Doctores meesters apothecars en artsen, 1998, blz. 65, 66.

⁵ Leeuwarder courant: hoofdblad van Friesland 21-11-1974; Soeren, 1998, blz. 70.

Hij stelde zijn functie vacant per 1 mei 1878 maar hij kon uiteindelijk zijn praktijk pas in september 1879 overdragen aan zijn opvolger. Van der Plaats vertrok op 31 december 1879 naar een onbekende bestemming. Hij huwde in 1894 in Amsterdam en wordt dan genoemd als heel- en vroedmeester. Hij overleed in 1910.

Het Nieuws van den dag: kleine courant 16-10-1873

Jacobus Arnoldus van Heemskerck 1879 tot 1887

Wegens het aangekondigde vertrek van Van der Plaats plaatste de burgemeester van Wormer op 2 april 1878 in de Oprechte Haarlemse Courant de volgende advertentie: 'Sollicitanten gevraagd voor de betrekking van Genees-, Heel- en Verloskundige in Wormer. Het dorp telde toen 1575 inwoners en de jaarwedde bedroeg fl. 300,=. In het aangrenzende dorp Jisp was geen geneeskundige gevestigd. De functie was vacant per 1 mei.'⁶

Een jaar later, op 21 september 1879, nam de 49-jarige Jacobus Arnoldus van Heemskerck, eerder werkzaam in Epe, de praktijk over van Van der Plaats. Van Heemskerck woonde in het pakhuis 'Het Fortuin', (Dorpsstraat nr. 84, het huidige nr. 209) waar hij op 6 juli 1887 op 57-jarige leeftijd overleed. Het waren voor arbeiders barre tijden waarin er geen sociale voorzieningen bestonden. Om daarin te voorzien werden er werkliefdenfondsen opgericht om een bescheiden uitkering te doen bij ziekte, werkeloosheid en bij overlijden. Van Heemskerck was één van de oprichters van het werkliefdenfonds 'Eigen Hulp' in Wormer in 1882. De vereniging telde bij de oprichting reeds honderd leden en een aantal begunstigers.⁷

Links: Het grafmonument van Geneesheer en Verloskundige J.A. van Heemskerck op de begraafplaats te Wormer. Rechts: Annonce in het Nieuws van den Dag van 20 juli 1887.

De opvolging van Van Heemskerck verliep moeizaam. Reeds veertien dagen na zijn overlijden plaatste de burgemeester van Wormer een advertentie 'Door het overlijden van den Genees- Heel- en Verloskundige, tevens Apotheker, te Wormer, worden Sollicitanten, bij voorkeur een Arts, voor die betrekking gevraagd.' De bevolking telde nu 1700 inwoners, de jaarwedde voor de behandeling van de gemeente-armen bedroeg fl. 500,= en die van de gemeente Jisp fl.100,= .

De levering van medicijnen werd afzonderlijk vergoed.

⁶ *Het nieuws van den dag: kleine courant 02-04-1878.*

⁷ *Zaanlandsch Nieuws- en Advertentieblad van 19 januari 1883.*

Geneesheer.

In de bij de Zaan gelegen gemeenten Wormer en Jisp, met eene bevolking van 2400 inwoners, wordt door het overlijden van den Geneesheer een ARTS gevraagd. De jaarwedde voor de behandeling van Gemeente-Armen bedraagt f600, terwijl de levering van Medicijnen afzonderlijk vergoed wordt; bij het verschaffen van vrije Woning en Tuin, wordt de jaarwedde op f400 gesteld. Geen Geneesheer, Verloskundige of Apotheker is te Wormer of Jisp gevestigd.

Sollicitaties worden ten spoedigste ingewacht bij den Burge-meester van Wormer. (433)

De huisvesting van de nieuwe arts vormde echter een groot probleem, want de weduwe en de dochter van Van Heemskerck woonden nog in het pand Het Fortuin. Daarom besloot de gemeenteraad in september tot de bouw van een nieuwe dokterswoning. In de advertentie in november werd aangeboden een jaarwedde van fl. 600,= of een vrije woning en tuin met een jaarwedde van fl. 400,=.⁸ Maar ook nu nog geen nieuwe arts.

Eerst in juni 1888 werd de Wormerveerse architect D. Stam in de arm genomen voor een ontwerp en kostenbegroting voor de bouw van de nieuwe dokterswoning. De kosten werden in totaal begroot op fl. 7700,=. Er werd een inschrijving gehouden en hoewel het laagst werd ingeschreven door Braun uit Beverwijk, besloot het gemeentebestuur de bouw op te dragen aan Woud en Daas uit Wormer. Verder werd besloten om de nieuwe woning te bouwen op het terrein tegenover de Karnsloot, dat tot dat moment als moestuin in gebruik was.

Het nieuws van den dag: kleine courant 01-11-1887

Willem de Booij 1888 tot 1917

In november 1888 meldde zich een geschikte kandidaat: Willem de Booij, 30 jaar oud (geboren te Maarsen in 1858). Hij studeerde op 23 oktober 1886 af als arts in Amsterdam; huwde op 21 april 1887 met Coenradina Jacoba Leendertz. In mei 1888 werd hij benoemd tot gemeente-geneesheer van het ziekenfonds in Heerde. Hij werd door de Raad van de gemeente Wormer op 22 november 1888 tot gemeente-geneesheer benoemd en op 15 december werd hem eervol ontslag werd verleend in Heerde. De Booij werd tevens benoemd tot gemeente-geneesheer van Jisp.⁹ Op 15 januari 1889 vestigde Willem de Booij zich als de nieuwe geneesheer in Wormer, op Dorpsstraat 52b.

De nieuwe dokterswoning bevatte een ruime spreekkamer en een kamer voor de apotheek. De patiënten moesten evenwel buiten onder een afdakje hun beurt afwachten. Vlak bij de woning was door de Gemeente een urinoir geplaatst, dit tot grote ergernis van De Booij. Op zijn verzoek besloot de Gemeente Raad op zaterdag 26 september 1891 het urinoir te laten verwijderen.¹⁰

⁸ Het nieuws van den dag: kleine courant 23-07-1887; idem 27-08-1887; idem 01-11-1887.

⁹ Algemeen Handelsblad 22-04-1887; Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant 31-05-1888; idem 29-10-1888; De Zaanstreek, Algemeen Nieuws- en Advertentieblad, 1888-11-25; p. 2.

¹⁰ De Wormerlander: OA Wormer, archiefnr. 0099, inv.nr. 12.

Links: datering mei 1898: Dokter Willem de Booij met zijn vrouw Conradina Jacoba Leendertz en hun zoon Pieter, Rechts mevrouw Koers, de dienstmeid WAT002001255. Rechts: de dokterswoning omstreeks 1914. De Dorpsstraat was toen nog een smal pad en de wegsloot was nog tamelijk breed.

Niet alleen de dokterswoning vormde een probleem maar ook de financiering van de zorg. Weliswaar ontving De Booij een jaarwedde van fl. 400,= plus een vrije dienstwoning voor de armenzorg maar veel inwoners waren niet of maar nauwelijks in staat om de doktersrekening te betalen. Kort na de komst van De Booij werd op 1 mei 1889 het Ziekenfonds Jisp opgericht en 23 dagen daarna, op 24 mei, het Ziekenfonds Wormer. Er werden in het dorp circulaire opgehangen waarop te lezen stond dat iedere inwoner van Wormer lid kon worden van het Ziekenfonds Wormer als men behoorde tot 1) de arbeidende stand 2) de dienstboden 3) hen die meenden daarvoor in aanmerking te komen. Het doel van de vereniging was het verlenen van kosteloze genees- en heelkundige hulp en het verstrekken van geneesmiddelen door dokter De Booij. De premie bedroeg voor gehuwden 15 ct. per week, voor ongehuwden 10 ct, en tot voor vier kinderen uit één gezin 2 ½ ct. Het aantal leden stroomde toe: 143 volwassenen en 132 kinderen, circa 20% van de bevolking wat een jaar later steeg tot 30%. Dokter De Booij ontving 85% van de inkomsten, een jaarbedrag van fl. 750,=. De stichters van het ziekenfonds waren tevens de bestuursleden.¹¹

Het Ziekenfonds werd een succes en bij het 12 ½ jarig bestaan in 1901 kreeg dokter De Booij als teken van waardering een fraaie schrijftafel aangeboden en hoefden de leden van 19 december tot 9 januari geen premie te betalen.¹²

* Wormer. Maandag jl. had de werkmán J. het ongeluk met twee zijner vingers met eene machine in aanraking te komen, waardoor hij eenigen tijd zijn werk niet zal kunnen verrichten.
Erger nog was het ongeluk aan den metselaar G. overkomen. Terwijl deze zich bukte om een steen op te rapen, werden zijne kleederen door een in beweging zijnd rad gegrepen. De man werd meegesleurd en, nadat hem zijne kleederen van het lijf waren gerukt, door de machine losgelaten, waarna hij met het hoofd door een ruit werd geworpen. Behalve dat hij ernstig aan den hals werd gewond en bovendien op verschillende plaatsen van het lichaam letsel bekwaam, is een zijner armen op vier plaatsen gebroken.
De heeren De Booij en Korteweg verleenden de eerste geneeskundige hulp. De ongelukkige bevindt zich sedert naar omstandigheden vrij wel.

Naast het houden van spreekuren en het bezoeken van zieken aan huis behoorde ook de hulpverlening bij ongevallen tot de taak van de gemeente-arts. In oktober 1897 verleende De Booij samen met collega Korteweg uit Wormerveer hulp aan een patiënt die bij een bedrijfsongeval ernstige verwondingen aan de hals had opgelopen en zijn arm op vier plaatsen gebroken. In mei 1900 was De Booij betrokken bij een crime passionel. Een meisje had vele malen een verliefde jongen afgewezen. Toen zij terugkeerde van de kermis in Zaandijk schoot hij haar neer met een revolver. Haar verwondingen waren niet ernstig maar De Booij kon de kogels niet verwijderen. De dader werd de volgende dag in het weiland gevonden. Hij had zich met dezelfde revolver om het leven gebracht.¹³

In 1898 werd ook in Wormer een afdeling van het Noord-Hollandse Witte Kruis opgericht. Het doel was het bestrijden van en hulp te verlenen bij het uitbreken van epidemieën van besmettelijke ziekten. De Booij was tot 1902 één van de bestuursleden. In december 1905 startte De Booij met het geven van

een cursus van twaalf lessen verbandleer voor het Witte Kruis, Er waren 16 deelnemers, waaronder enkele dames, Hiertoe was door de Regering een subsidie toegekend van honderd gulden.¹⁴

Op de jaarvergadering in 1901 telde de werkliedenvereniging Eigen Hulp Wormer 168 leden. De inkomsten bedroegen in het afgelopen jaar fl. 961,30. De uitkeringen aan zieken fl. 1259,40, bij overlijden en aan administratiekosten fl. 99,38. Het nadelig saldo bedroeg fl. 397,42. Besloten werd het

¹¹ De Zaanlander 27-05-19 49.

¹² Zaanlands Nieuws- en Advertentieblad vrijdag 29 november 1901.

¹³ De Zaanstreek zondag 10 oktober 1897; idem 27-05-1900; De Zaanstreek, Algemeen Nieuws- en Advertentieblad, 1900-05-27.

¹⁴ De Zaanstreek 18 mei 1902; idem 10 december 1905.

aantal weken waarop een zieke een uitkering zou ontvangen terug te brengen van 13 naar 10 weken. De wekelijkse uitkering bleef voorlopig vastgesteld op fl. 5,-. Er was nog fl. 1389,29 in kas. Zo nodig zouden in de toekomst de uitkeringen verder moeten worden verlaagd.¹⁵

Het doktershuis voor 1915. WAT002001257

Bestrijding van de endemische malaria

In de negentiende eeuw werd Noord-Holland regelmatig getroffen door een malaria-epidemie: koortsaanvallen, longontsteking en ernstige malaise. Ook in de moerassige Zaanstreek vielen er veel slachtoffers. In mei 1900 schreef het Noord-Hollandse Witte Kruis een prijsvraag uit voor een uitgebreid onderzoek naar de verspreiding en de besmettelijkheid van malaria.

De jeugdige dokter H.J.M. Schoo, sinds 1897 huisarts in Krommenie, haakte in op de nieuwste inzichten over malaria. In 1880 was ontdekt dat de ziekteverwekkers (eencellige plasmodia) zich in het bloed van bepaalde muggen bevonden en in het bloed van de malariapatiënten. In 1897 werd de levenscyclus van malariamuggen vastgesteld. In Italië maakte professor Angelo Celli naam met zijn onderzoek naar malaria in de moerasgebieden rond de stad Rome. Schoo bezocht hem in Rome en nodigde Celli uit om naar de Zaanstreek toe te komen. Celli hield voor de Zaanse artsen een lezing over de nieuwste inzichten over het verloop van malaria en de goede resultaten die bereikt waren door huizen met gaas muggdicht te maken.

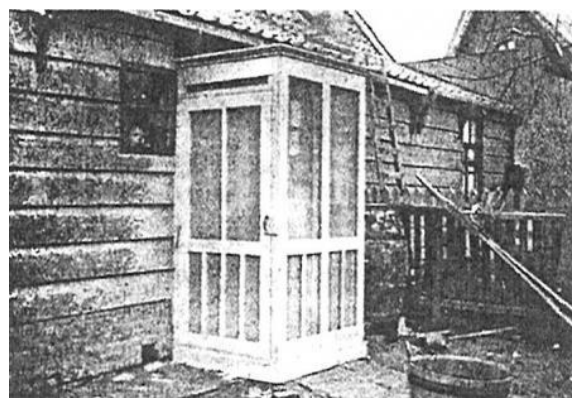
Schoo stuurde aan alle geneesheren in Noord-Holland een enquêteformulier met de vraag naar de ernst van de malaria in hun gebied en de periode waarin die optrad. Het bleek dat vooral moerasachtige gebieden getroffen werden. Bij verder onderzoek ontdekte Schoo dat de patiënten in het najaar door besmette Anophalesmuggen werden besmet, dat de plasmodia in de patiënt de winter overleefden, zich daar vermenigvuldigden, en dan in het voorjaar malaria-aanvallen veroorzaakten, juist in de periode dat de muggen nog niet actief waren. Vervolgens werden de muggen besmet die op hun beurt de infectie weer overbrachten op nieuwe patiënten. Zo was de cyclus rond.

Hij staafde zijn theorie met een experiment in Knollendam waar in 1901 in vrijwel elk huis de ziekte had toegeslagen. Op donderdag 6 maart 1902 gaf Schoo een voordracht op een vergadering van het Witte Kruis in Oost-Knollendam waarin hij zijn plannen toelichtte. Er werden in die maand tien huizen met

¹⁵ Schuitemakers Purmerender Courant 23 januari 1901.

gaas mug-dicht gemaakt. Het bleek dat in die huizen geen malariagevallen meer voorkwamen terwijl in de rest van het dorp sprake was van een ware epidemie met wel 78 patiënten.

In oktober 1904 werd aan Schoo op een vergadering van het Witte Kruis een gouden medaille en een fraaie oorkonden uitgereikt voor zijn baanbrekende werk. In 1906 werd aan Schoo een eredoctoraat verleend aan de universiteit van Utrecht en enige tijd daarna werd hij benoemd tot onderzoeker van besmettelijke ziekten in het Wilhelmina Gasthuis in Amsterdam.¹⁶

Tien huizen in Knollendam werden hermetisch voor muggen afgesloten met gaas en met horren. (Regionaal archief Alkmaar; F. van Soeren, Huisartsen-specialisten-ziekenhuizen van de twintigste eeuw, 1991, blz. 25.)

Conflict over Oost-Knollendam

In 1905 ontstond er een heftig conflict tussen de burgemeester van Wormer en dokter De Booij. Het ging over Oost-Knollendam. De gemeente-arts De Booij weigerde beslist om daar hulp te verlenen want vanuit Wormer was dat voor hem niet te doen. De dorpen Wormer en Jisp waren al zeer uitgestrekt en moeilijk bereikbaar met hun smalle Dorpsstraten. De Oost-Knollendammers waren zeer verontwaardigd en wezen erop dat de nieuwe dienstwoning ook door hen was betaald en dat voor het onderhoud daarvan de gemeentelijke belasting met 30 procent was verhoogd. De Booij had zelfs willen weigeren een kind uit Knollendam te vaccineren. De burgemeester besloot een gemeente-geneesheer aan te stellen in Oost-Knollendam. Hij eiste dat De Booij daarvoor fl. 50,- van zijn jaarwedde zou afstaan. Ook Jisp diende een bijdrage te betalen en toen Jisp dat weigerde wilde de burgemeester De Booij verbieden om ook in Jisp te praktiseren. Toen De Booij dat weigerde, besloot de raad van Wormer dat De Booij binnen acht dagen zijn ontslag diende aan te vragen als gemeente-geneesheer van Wormer om zich voortaan volledig te kunnen wijden aan zorg in Jisp. Het conflict liep hoog op, bemiddeling door de Zaanse Artsenkring mislukte, en De Booij werd aangeraden om te zien naar een andere woning voor het geval dat hij na zijn ontslag zijn dienstwoning diende te verlaten. Uiteindelijk werd De Booij gedwongen fl.200,- van zijn jaarwedde af te staan voor de benoeming van een gemeente-arts in Oost-Knollendam.

Medio 1903 vestigt zich in Oost-Knollendam P. Stoutenbeek, arts, maar niet voor lang. In februari 1904 M. Schreuder. Ook deze verdween weer. In augustus 1904 meldt het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde: 'Voor de vacante plaats van gemeente-geneesheer ter standplaats Oost-Knollendam van de gemeente Wormer, Jisp en Uitgeest is nog steeds geen sollicitant gevonden'. In november 1904 werd J.P. van Eck benoemd en in het najaar van 1906 G.H. Dunnewold. Ook hij verdween geruisloos. De plaats was niet houdbaar.¹⁷

¹⁶ Schoo, H.J.M. *Malaria in Noord-Holland in Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde*, NTvG, 1902, blz. 169-190. De Malariabestrijding in Noord-Holland gedurende en na de epidemie vn 1946-1948 in NTvG 1956, blz. 2440-2445; Soeren, F. van, *Huisartsen specialisten ziekenhuizen*, 2004, blz. 24.

¹⁷ Schuitemakers *Purmerender Courant* 29 mei 1898; Soeren, F. van, *Huisartsen specialisten ziekenhuizen*, 2004, blz. 23.

In 1905 werd het Gemeentelijk Ziekenhuis in Wormerveer gebouwd dankzij de inspanningen van de energieke huisarts P.C.Korteweg. Het ziekenhuis bestond bij de opening uit twee kamers met zes bedden, een eenpersoonskamer en een operatiekamer. Het ziekenhuis werd later verder uitgebreid, in 1945 met een verloskamer met opnamecapaciteit voor twaalf kraamvrouwen. Operaties werden meestal uitgevoerd door een chirurg uit Amsterdam die daarvoor dan met de trein aankwam. De huisartsen assisteerden hem, veelal door het geven van een eenvoudige narcose. Veel patiënten uit Wormer en Jisp zijn in dit ziekenhuis behandeld. In Zaanadam waren in 1905 nog geen vergelijkbare ziekenhuizen. In gecompliceerde gevallen werd de patiënt verwezen naar Alkmaar of naar Amsterdam. Het ziekenhuis in Wormerveer heeft als zodanig gefunctioneerd tot 1968 en daarna nog tien jaar als kraamkliniek.

(Gemeente archief Zaanstad NL-ZdGAZ_21_02485)

Bouw ziekeninrichting en wijkverpleging

In februari 1911 werd er een bijzondere ledenvergadering van het Witte Kruis gehouden in het Moriaanshoofd. Dokter De Booij hield daar een voordracht over het onderwerp Wijkverpleging door de eeuwen heen. Hij besloot met op te noemen over welke eigenschappen een goede verpleegster dient te beschikken.

Daarna kwam aan de orde dat de Ged. Staten de gemeente de verplichting hadden opgelegd om een inrichting voor verpleging van lijdens aan besmettelijke ziekten op te richten. Het bestuur van het Witte Kruis was voornemens om dit uit te breiden tot een inrichting voor geregelde ziekenverpleging. Het gebouw zou twee ziekenkamers bevatten waarin minstens twee of acht bedden geplaatst konden worden. In het gebouw zou ook een woning komen voor de directrice en voor de huishoudster. De directrice zou onder toezicht komen te staan van de gemeente-geneesheer.

Tevens werd wijkverpleging in gevoerd, ook voor de gemeente Jisp. De directrice werd tevens aangesteld als wijkverpleegster. De gemeente verschaftte haar een vrije woning en zij ontving een jaarsalaris van het Witte Kruis ten bedrage van fl. 1000,= waar zij ook de aanschaf en het onderhoud van haar rijwiel, haar pensioen- en ongevallenverzekering diende te betalen als ook het loon en de kost van de huishoudster.

Het wijkgebouw zou worden gebouwd naast en ten oosten van de dokterswoning met daarin ook een magazijn voor het Witte Kruis. Voor de uitvoering van deze plannen werd op 1 januari 1913 het Ziekenhuisfonds 'Onderlinge Hulp' opgericht met 702 leden.¹⁸

Long-tuberculose kwam vaak voor. De behandeling bestond uit veel rust, het liefst in de open frisse lucht en goede voeding.

Kuren in de tuin van het gemeenteziekenhuis in Wormerveer, 1910.

F. van Soeren, Het eerste ziekenhuis in de Zaanstreek, 1905 in Met Stoom/ anno 1951, blz .1341.

¹⁸Goedkope Purmerender Courant van 19 februari 1911; De Volkskrant 20-07-1939.

Links de dokterswoning met het afdakje voor wachtende patiënten. Rechts het ziekenhuis dat in 1912 werd gebouwd. WAT002001261

Patiënten die het spreekuur bezochten dienden buiten onder een afdakje hun beurt af te wachten en daar waren veel klachten over. Op 27 april 1917 besloot de Gemeenteraad over te gaan tot de bouw van een wachtlokaal. Het werd gebouwd door de aannemer Rem ten bedrage van Fl. 1250,-. De Zaanlander, 1917-04-28;

In augustus 1913 werd ook in Wormer het honderdjarige onafhankelijkheidsfeest uitvoerig gevierd. De Boij hield daarbij een feestrede bij een kinderoptocht.¹⁹

WAT002001615 *Onafhankelijkheidsfeesten. Feestcomité 1813-1913. Bestuur van de volksfeesten 'Onderlinge Samenwerking Wormer'.* (detail)

In de krant De Zaanstreek van 27 mei 1917 staat te lezen dat De Boij zich genoodzaakt zag ontslag te nemen als gemeentelijk geneesheer. Zijn gezichtsvermogen was sterk verslechterd en op 2 juli 1917 vertrok het echtpaar De Boij naar 's-Gravenhage. Hem werd per 1 augustus eervol ontslag verleend als gemeente-arts met toespraken van burgemeester Kooiman en vertegenwoordigers van het Witte Kruis, het Ziekenfonds en het werkliefdenfonds. De Boij heeft negenentwintig jaar in Wormer gewerkt en hij was bij zijn afscheid 59 jaar oud.

In november werd hem bij Koninklijk besluit een pensioen toegekend als gemeentelijk-geneesheer van Wormer en Jisp ten bedrage van fl. 279,= respectievelijk fl. 95,=. Lang heeft hij er niet van kunnen genieten want hij overleed in het volgende jaar op 11 april 1918.²⁰

Jacob Andries Noordanus, juni 1917- februari 1929

De Boij werd meteen opgevolgd door Jacob Andries Noordanus. Op 29 juni 1917 werd hij op het adres van de dokterswoning als geneesheer ingeschreven. Hij werd in 1893 in Wormerveer geboren en was gehuwd met Maria Abercrombie. Hij was op 18 mei 1917 tot arts bevorderd en per 1 augustus werd hij benoemd als gemeente-geneesheer van Wormer. In de gemeenteraad werd de vraag gesteld of het gezien het aantal inwoners van de beide dorpen niet wenselijk was om een tweede arts aan te stellen.

Al direct kreeg Noordanus te maken met een tweetal ernstig besmettelijke ziekten: malaria en de Spaanse griep. Het vermoeden bestaat dat de infectiegolven die toen door Europa gingen te wijten waren aan het terugkeren van de legers aan het einde van de Eerste Wereldoorlog rond de wapenstilstand op 11 november 1918.

(*De Zaanlander*, 1929-02-09)

¹⁹ De Zaanstreek, Algemeen Nieuws- en Advertentieblad, 1913-08-24.

²⁰ Zaanlandsch Nieuws- en Advertentieblad, 1917-05-19; idem 23-11-1917.

Spaanse griep

Aan het einde van de Eerste Wereldoorlog ging er een zeer besmettelijke vorm van griep door Europa. In juli 1918 werd door de Officier van Gezondheid in Middelburg al gewaarschuwd voor een zeer besmettelijke griep-epidemie die ook gevaarlijk was voor de behandelende artsen. Het ging snel. In augustus overleden er in Purmerend een tweetal patiënten. In oktober waren er in Noord-Holland 546 sterfgevallen. De Spaanse griep sloeg ook ongenadig toe onder de arbeidersbevolking in Wormer. In de eerste week van oktober 1918 overleden daar 3 volwassenen en 2 kinderen. De ziekte breidde zich hier sterk uit en van de werklieden van de papierfabriek waren er ongeveer vijftig personen getroffen. De scholen waren gesloten en kerkbezoek werd afgeraden.²¹

De piek van de epidemie werd bereikt in november met in Zaandam 366 sterfgevallen. In december 1918 waren er daar nog 132 doden te betreuren. In het voorjaar van 1918 laaide de ziekte weer op. In de rubriek 'Berichten' van het Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde wordt in april 1919 melding gemaakt van 11 slachtoffers in Wormer.

Opnieuw een malaria uitbraak.

In 1918 heerste er opnieuw een malaria-uitbraak. Het ziekenfonds Wormer bezweek bijna onder de hoge kosten voor het verstrekken van kinine. De geneeskundige inspectie kwam in actie en verdeelde Noord-Holland in vierentwintig districten met ieder een eigen ontsmettingsploeg. Woningen en stallen werden bespoten met lysol. Sloten werden bedekt met een dun laagje petroleum, en daar dit schadelijk bleek voor de visstand en omdat het vee dan geen slootwater meer kon drinken werd overgegaan op een dun laagje paraffine.

In januari 1921 bracht de Malariacommissie voor de Zaanstreek verslag uit van haar werkzaamheden. De Zaandamse huisarts Eisendraht telde in zijn praktijk van 1700 patiënten in één jaar tijds 152 nieuwe malaria-gevallen (9%). Een jaar later telde Eisendraht 174 nieuwe gevallen (10%). In 1923 was het aantal nieuwe patiënten gehalveerd.

In het najaar van 1924 sloeg de malaria weer om zich heen. Op 15 oktober 1924 werd in het Wormer- en Jisper advertentieblad in een lang klaaglied beschreven hoe de men de malariamuggen het beste kon bestrijden. Op 24 november 1924 organiseerde de afdeling Jisp van het Witte Kruis een voorlichtingsavond waarop dokter Noordanus een lezing hield over het verloop van de malariaziekte en hoe die te bestrijden. Op 17 december organiseerde de afdeling van het Witte Kruis in Wormer een demonstratie met het ontsmetten van koestallen met het nieuwe uit Amerika afkomstige RIDS (Radicaal Insecten Dodende Stof). Het middel bleek heel doeltreffend.

Eind januari 1925 werd in Zaandam het Districtscomité Zaanstreek opgericht om de bestrijding van de malaria te coördineren. De behandelingen met RIDS zouden voortaan uitsluitend worden gedaan door de Ontsmettingsdienst te Zaandam.

---

²¹ Maas en Scheldeboode 12 oktober 1918; *De sterfte aan Spaansche griep in april 1919* in N.T.v.G 1919, blz. 210-2152. Soeren F. van, 2004, blz. 53.

De MALARIA-FILM

zal Dinsdag 29 November 1927 worden vertoond
in het café „t Moriaanshoofd” van den heer
C. Termaat, des avonds half acht.

Spreker:
Dr. J. J. Th. DOYER,
inspecteur der Volksgezondheid.

Toegang voor ieder VRIJ.

De secretaris der
afd. Wormer van
„Het Witte Kruis”,
G. KRAMER.

Op 29 November a.s. rijdt te 7 uur 's avonds vanuit Oostknollendam voor de leden van de „Witte Kruis“-afdeeling een autobus. Voor zoover er plaats is, zijn ook de leden te Wormer gerechtigd, om de tocht naar de vergaderplaats mede te maken.

Links: Affiche van de Commissie voor de bestrijding van de Malaria in Noord-Holland, circa 1925. Noord-Hollands Archief, Haarlem. Rechts: Wormer- en Jisper Advertentieblad van 25 november 1927.

Op dinsdag 29 november 1927 vond er een voorlichtingsavond plaats georganiseerd door het Witte Kruis van Wormer in café 't Moriaanshoofd. Er reed een autobus voor het vervoer van de inwoners van Oost-Knollendam. Spreker was de inspecteur der volksgezondheid Dr. Doyer. Hij gaf een heldere voordracht over het verloop van de malariaziekte bij de mens, bij de malariamug en hoe de malaria te bestrijden is. De getoonde film wordt beschreven als een technisch wonder.

Eveneens in november 1927 werden de resultaten gepubliceerd van een onderzoek bij 1100 kinderen in Zaandam waarbij gebleken was dat zeven procent door malaria-besmetting een vergrote milt had. Omgerekend betekende dit dat twintig procent van de bevolking besmet was.²²

Ongeval zaterdag 11 december 1926. Men beschikte toen al over een zuurstofapparaat. De Zaanlander, 1926-12-11

Het Centraal Genootschap

²² Wormer- en Jisper Advertentieblad van 1 november 1924; idem 1 februari 1925; idem 25 november 1927; idem 2 december 1927.

In deze periode viel de aandacht ook op de problematiek rond kinderen. Noordanus had iets met kinderen. Als gemeente-arts van zowel Wormer als Jisp was hij tevens schoolarts. Hij was betrokken bij het Centraal Genootschap en bij de Federatie voor beroepskeuzen.

Veel kinderen waren in die tijd ondervoed en verzwakt door terugkerende infecties en vitaminedekorten. In de steden ontbrak het hen aan frisse lucht en zonlicht. Er werden daarom vakantiecampen georganiseerd om de gezondheidstoestand van deze kinderen te verbeteren.

In 1901 werd het 'Centraal Genootschap voor Kinderherstellings- en Vakantiekolonies' opgericht. Op 18 maart 1919 werd ook in Wormer een plaatselijke afdeling opgericht. Burgermeester Kooiman was voorzitter, dokter Noordanus was secretaris. Het lidmaatschap bedroeg 50 cent per jaar. Het bestuur wees de kinderen aan die voor uitzending in aanmerking kwamen.

Op de eerste jaarvergadering op maandag 16 februari 1920 telde de vereniging 350 leden. Er waren in het afgelopen jaar 17 kinderen naar koloniehuisen geweest. De inkomsten bedroegen fl. 997,39 ½, de uitgaven fl. 846,26.

Op 28 mei 1921 kon men kinderen aanmelden bij dokter Noordanus.

In 1924 konden wegens een slijmhoestepidemie geen kinderen worden uitgezonden.

In 1925 werden er 7 kinderen naar Wijk aan Zee gestuurd. Op 7 mei waren daar reeds twee bleekneusjes naar toe geweest, de ene kwam bijna 3 pond aan, de andere bleef er 15 weken en groeide daarna flink. Het aantal verpleegdagen bedroeg 435. De gemeente Wormer verstreekte een subsidie van fl. 500,=. De Vereniging telde toen nog maar 238 leden, de belangstelling liep terug.

Ook in Jisp werd een afdeling opgericht en in 1926 besloot ook de gemeenteraad van Jisp subsidie te verlenen, er sloten zich toen wel 52 leden aan.

De Raad van Wormer verleende toen een subsidie van 50 cent per dag voor de zomerperiode en 30 cent in de winter.

In de jaarverslagen wordt vermeld dat aan verpleegkosten fl. 1000,= werd uitgegeven. De inkomsten bestonden uit een gemeentesubsidie van fl. 500,=, de contributie van 37 leden bedroeg fl 500,=, en uit diverse acties fl. 210,75 werd ontvangen. Er werden 28 kinderen uitgezonden, het aantal verpleegdagen bedroeg 1023.²³

Noordanus was ook erelid van het Wormer fanfarecorps. Toen in 1925 een bazar werd georganiseerd om nieuwe instrumenten aan te kunnen schaffen hield hij de openingsrede.

Deze foto werd gemaakt ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Wormer Fanfarecorps. Noordanus is de derde van links op de voorste rij. WAT 002000431

²³ De Zaanlander, 23 april 1925; idem 1926-04-21; p. 7.

Naast zijn werkzaamheden als geneesheer was Noordanus ook actief op andere fronten. Zo gaf hij namens de afdeling Jisp van het Witte Kruis in november 1923 een cursus van 10 á 12 E.H.B.O. -lessen. Wormer kon niet achterblijven en in oktober 1924 gaf hij een EHBO-cursus in Wormer.

Op 8 maart 1924 was Noordanus aanwezig bij een lezing over Beroepskeuze in de Bonte Os in Jisp. De spreker bepleitte de wenselijkheid van het verstrekken van een studiebeurs aan begaafde leerlingen. Een jaar later, op 28 augustus 1925, werd Noordanus lid van het federatiebestuur 'Zaanstreek betreffende Beroepskeuze'.

Als schoolarts was Noordanus op 2 februari 1926 aanwezig op een ouderavond van de Openbare Lagere School, die 131 leerlingen telde. In het voorbije jaar was daar handarbeid ingevoerd. Noordanus hield op die avond een rede getiteld 'Het nerveuze kind'. Alcohol, tabak, koffie en thee beschouwde hij als slecht voor kinderen. Ouders dienden streng te zijn maar ook liefdevol en hun kinderen op tijd naar bed te sturen. Er volgde een luid applaus.

Op 13 december 1926 hield Noordanus een causerie in de Bonte Os over: 'Bacteriën en de bezwaren bij de koepok-inenting, verduidelijkt door lantaarnplaatjes.' in de Bonte Os in Jisp.

Op de ouderavond van school Oosteinde, op 29/9/ 1928, hield Noordanus een lezing getiteld 'De gevaren voor het komende geslacht' waarin hij zich beperkte tot de medische kant van de seksuele gevaren die vooral in de vele dancings de jeugd bedreigden. Er volgde een 'daverend applaus voor de boeiende rede'. Noordanus pleitte in de bespreking ook om aan de jeugd onderwijs te geven in het volgen van de verkeersregels.

Op 1 januari 1928 werd in de gemeenteraad van Jisp zijn schoolartsenverslag behandeld. ²⁴

Noordanus had hartklachten en zijn gezondheid liep sterk achteruit. In maart 1927 kreeg hij als assistent Willem Maring Jongenburger die zich op 5 november 1927 als zijn associé vestigde op het adres Dorpsstraat 202.

In januari 1928 beperkte Noordanus zijn werkzaamheden tot 'mondbehandeling' terwijl de geneeskundige praktijk grotendeels werd gerund door de jonge arts Jongenburger. In 1928 was mevrouw Woud-Faber als verloskundige werkzaam in Wormer. ²⁵

²⁴ De Zaanlander 29 september 1928; Wormer en Jisper Advertentieblad, 1928-01-01.

²⁵ Wormer en Jisper advertentieblad 15 januari 1928.

Om dubbele kosten te voorkomen.
 h. Het verzoek van mevr. Woud, **verloskundige**,
 om 14 dagen vacantie.
 De VOORZITTER noemt de geheele voorbe-
 reiding. Advies is gevraagd aan den inspecteur van
 Volksgezondheid, terwijl nadien een en ander
 met dr. Noordanus geregeld is, zoodat mevr.
 Woud-Faber nu 14 dagen vacantie krijgt.

9/6/ 1928 Mevrouw Woud,
 de plaatselijke
 verloskundige, krijgt
 vakantie.

Op 6 februari 1929 overleed Noordanus plotseling tijdens zijn werkzaamheden, slechts 38 jaar oud. Een grote schok ging door het dorp want hij was zeer gewaardeerd. Onder zeer grote belangstelling werd hij in Wormerveer begraven. Kort na zijn overlijden werd hij ook op de jaarvergadering van de Speeltuinvereniging op 4 maart herdacht.

In memoriam.
Dr. J. A. NOORDANUS.
 Vorige week, Woensdag 6 Februari, kwam als een donderslag uit helderen hemel de tijding van Dr. Noordanus' overlijden.
 Te midden zijner werkzaamheden werd dezen mensch plotseling het leven ontnomen.
 Veel schreef en nog meer sprak men over „Dokter”, die zich de toegene- genheid van het overgrootte deel der bevolking wist te verwerven.
 Zullen wij er nog meer woorden aan wijden?
 Een mensch is heengegaan. Een mensch, wiens hart warm klopte voor ieder, die hulp behoefde.
 De bloemen, die zijn laatsten tocht meemaakten, waren even zoovele tol- ken van veler vriendschap.
 Dokter Noordanus, rust zacht!

Schuitemakers Purmerender Courant 16 februari 1929.

Willem Maring Jongenburger, 1927 tot 1930

Willem Maring Jongenburger werd op 18 januari 1901 geboren in Aarlanderveen, een dorp vlak bij Alphen a/d Rijn. In november 1926 studeerde hij af als arts en werd hij assistent van dokter Noordanus. Hij werd in Wormer ingeschreven op 31 maart 1927 en op 5 november 1927 vestigde hij zich op het adres Dorpsstraat 202, de gemeentelijke dokterswoning.²⁶

WAT002000530, detail.

De ploeg bouwvakkers bij de oplevering van het huis. (privé collectie)

Reeds op 29 december 1927 kocht hij het perceel, een stuk weiland, aan op de kruising van de Nieuweweg en de Zandweg. Op 21 januari werd een nieuwe akte opgesteld met een nauwkeuriger

²⁶ Nederlands Tijdschrift van Geneeskunde, 1927, blz. 2016; WAT 593-2 Wormer- Nieuweweg2: bouw garage, bergplaats en wachtkamer. .

omschrijving van het perceel. Ook werd toen bepaald dat het verboden was om 'in of buiten de gebouwen sterke drank in het groot of in het klein of dranken voor de verkoop waarvan thans verlof is vereist te verkopen of aldaar een koffiehuis of tapperij of slijterij of verlofzaak te houden'.²⁷ Op 30 januari 1928 kreeg hij de benodigde vergunning voor het bouwen van een woning, een garage, een bergplaats en een wachtkamer op voorwaarde dat de lichtkamer in de zuidelijke muur ondoorzichtig zou worden gemaakt.

SPREEKKAMER. In deze te maken een kast groot c.a. 0.45 x 2.30 M., hoog 3.00 M. van regelwerk 7 x 12 cm., waarin 4 glasdeuren met roeden, deurhout dik 4.2 cm. De zijwand met regels voor oplegging voor 6 borden en betimmerd met triplex dik 8 m/m. Deze borden dik 28 m/m en breed 0.38 M. Deze borden in de midden ondersteund door jukken van regelwerk 5 x 7 cm.

Het huis werd gebouwd door de firma Gorter uit Wormerveer. In het bestek staat een kast voor de spreekkamer beschreven. De spreek-behandelkamer was slechts 3,5 bij 3,5 meter groot. In de aanbouw bevond zich een wachtkamer en een piepklein kamertje dat als apotheek diende.

MOTORJAKKERAARS.
Mijnheer de Redacteur,
Vergun mij beleeft een klein plaatsje in uw veelgelezen blad, bij voorbaat mijn dank voor de plaatsing.
Ondergeteckende heeft Zondagavond eens de verschillende motorrijders gadeslagen, die door onze gemeente jakkeren. Nu trof het mij bijzonder, dat plotseling Dr. Jongenburger met 'n bekende sneltreinvaart kwam aanrennen en kort daarop de heer Al.
Een onzer politiemannen kwam toevallig aanwandelen, dus was getuige van dat gejakker. Voor den dokter werd evenwel beleeft de hoed afgehaald en de heer Al werd gesommeerd zich te matigen. De sommatie was inderdaad zeer terecht, doch ook een dokter heeft zich aan de maximum snelheid te houden, ook al gaat hij op bezoek bij een der schoolhoofden, buiten zijn functie om.
Dus politiemannen van Wormer, laat de etikette niet van je huis halen door de bekende koe en het hek.
Abonnè.
Wormer, 19 Juli 1928.
* * *
Inzender wekt den indruk zeer goed met dokters gangen op de hoogte te zijn. Toch moet hij voorzichtig zijn met het trekken van conclusies, want het zal voor den wegwandelaar zeer moeilijk zijn uit te maken of een dokter al dan niet in „diensttijd" rijdt.
Red. Znl.

In juli 1928 werd in een ingezonden stuk in de plaatselijke krant geklaagd over het onverantwoorde gejakker op zijn motor door het dorp. Passerende politiemannen namen beleeft de hoed voor hem af maar hielden een andere motorrijder wel staande!²⁸

Op 27 september ging hij in ondertrouw met Klara van Wijk. De receptie vond plaats op 7 oktober ten huize van Dr. Noordanus. Op 11 oktober huwde hij in Alphen a/d Rijn en betrok het paar de nieuwe woning.²⁹

Jongenburger was een fervent schaker. Op één december 1928 won hij een schaakpartij en in februari 1930.

De Zaanlander zaterdag 21 juli 1928

²⁷ Hypotheekregister Hoom, toegangsnummer Haarlems Archief 83.2, inv.nr. 957, akte 113; inv.nr. 11469, akte 142.

²⁸ De Zaanlander 21-07-1928; idem 29-09-1928.

²⁹ Wormer en Jisper Advertentieblad, 1928-10-01.

Jongenburger is de tweede van rechts op de voorste rij. Mevrouw Noordanus-Abercrombie de derde van rechts. Mevrouw Jongenburger staat achter haar. Deze foto werd gemaakt ter gelegenheid van de bazar ten behoeve van de Speeltuinvereniging in 1928. WAT002000530

Met ingang van 2 Januari a.s. zal
W. M. JONGENBURGER
 arts
 dagelijks SPREEKUR
 houden van 8 - 9, behalve
 Zon- en Feestdagen.

Vanaf heden wordt door
Dr. W. M. Jongenburger,
 behalve zijn gewone spreekuur, des morgens van
 8 - 9 uur ten zijnen huize, ook spreekuur gehouden
 ten huize van Mevrouw Wed. J. A. Noordanus,
 dagelijks, behalve Zondags,
 van 1 - 2 uur.

Wormer en Jisper Advertentieblad 1 jan. 1929; idem 15 februari 1929

Op 2 januari 1929 startte Jongenburger op zijn nieuwe huisadres met een dagelijks spreekuur, te houden van 8- 9 uur, behalve op zon- en feestdagen. Het noodlot sloeg echter toe. Op 6 februari overleed plotseling dokter Noordanus en stond Jongenburger er alleen voor. Hij hield 's morgens een spreekuur in zijn eigen huis op de Nieuweweg en 's middags van 1-2 uur ten huize van Mevrouw Noordanus op de Dorpsstraat.³⁰ Op 30 maart werd Jongenburger met ingang van 1 april benoemd tot tijdelijk gemeente-arts van Wormer en van Jisp.³¹ In april werd bekend gemaakt dat de tandheelkundige praktijk zou worden voortgezet op de gehele donderdag door tandarts A.C.D.J. de Vries, ten huize van Mevr. Noordanus.

Op 13 juni 1929 werd de Maria Magdalenakerk, na een grondige verbouwing, door de bisschop met een plechtige mis geconsacreerd. Jongenburger was daarbij aanwezig als een van de genodigden.

³⁰ Wormer en Jisper Advertentieblad, 1929-01-01; p. 1; 1929-01-15; De Zaanlander 30 maart 1929.

³¹ De Zaanlander 30 maart 1929.

Op 21 juni 1929 namen Jongenburger en zr. de Bruin deel aan het eerste tochtje voor ouden van dagen. Het was een groot succes. Alle auto's uit het dorp werden ingezet. De tocht ging naar Velsen-noord, naar de speeltuin bij café Bloemoord. Bij terugkomst in Wormer stonden op de Zaanbrug twee muziekkorpsen opgesteld. In de Zaanse courant werd een hele pagina aan het evenement gewijd met een groepsfoto. Dokter A. J. Berkel is de tweede persoon van rechts. Zaanstad archief fototr 21_36169.

Met deze betuigen wij onzen hartelijken dank aan den WelEd. heer Dr. W. M. JONGENBURGER voor de zorgzame behandeling tijdens de ernstige ziekte van ons zoontje DIRK. Tevens onzen welgemeenden dank aan familie, vrienden en bekenden voor de vele blijken van belangstelling door hen bewezen.
G. BRUINS.
H. BRUINS—KROON.
Wormer, 1 Aug. 1929.

GEVRAAGD tegen 1 Februari een nette Dienstbode voor dag en nacht bij Mevrouw Jongenburger te Wormer.

Op 28 juli 1929 werd een zoontje geboren; hij werd naar zijn vader vernoemd: Willem Maring, roepnaam Wimmie.

WAT002000110 Foto 1929, het perceel Nieuweweg 4 is nog niet gebouwd. De brug over de wegsloot naar 't Laantje zoals de Nieuweweg toen nog genoemd werd, met aan beide zijden een bomenrij en een wegsloot..

Op 3 september 1929 was er gelegenheid voor de pokkeninenting zowel ten huize van mevr. De weduwe Noordanus als van dokter Jongenburger.³²

Mevrouw Noordanus bleef na het overlijden van haar echtgenoot wonen in de dienstwoning op Dorpsstraat 202. Op haar adres was als arts-assistent reeds in juni werkzaam dokter Albert Berkel. (Hij werd geboren op 10 oktober 1904 en slaagde voor het eerste deelarts-examen op 1 juni 1928. Hij zal dus begin 1929 zijn afgestudeerd). Tandarts De Vries was daar op donderdag werkzaam en ook de volgende pokkenvaccinaties werden er daar gedaan. In april 1930 sloot mevrouw Noordanus een huurakkoord met de gemeente

Mevr. NOORDANUS maakt door
deze bekend, dat
Tandarts A. C. D. J. DE VRIES
ten hare huize de tandheekkundige praktijk voort zal zetten
elken **DONDERDAG** van 9.30 's morgens
tot 8.30 's avonds. Wormer, Dorpsstr. 202, Tel. 6.

*Mededeling in het Wormer en Jisper
Advertentieblad van 30 april 1929.*

In februari 1930 organiseerde Jongenburger een schaakvijfkamp tegen vijf spelers uit Wormerveer.³³ In maart 1930 was hij aanwezig op een propaganda-avond van de Nederlandse Blindenbond in café Landzicht.

In april 1930 was er een druk bezochte vergadering van het Witte Kruis in Het Wapen van Wormer. De commissie, waar Jongenburger lid van was, bracht verslag uit over het plan om een badinrichting in Wormer te bouwen. Het jaarlijkse tekort zou gedekt worden door het Witte Kruis, het Ziekenfonds, het

³² De Zaanlander, 1929-09-02

³³ De Zaanlander 15-02-1930; Zaanlander 17 maart 1930

fonds de Weesvaderen, de donateurs en de opbrengst van een loterij. Onder protest van bewoners van het Oosteinde werd voor de bouw een perceel aangewezen achter de Westerschool.³⁴

In mei 1930 was Jongenburger voorzitter op de jaarvergadering van het Centraal Genootschap, de afdeling Wormer van de Vereniging voor Kinderherstellings- en Vakantiekolonies.³⁵

Het was een drukke en uitgestrekte praktijk. In juni 1930 vond er een bespreking plaats tussen B. en W, het ziekenfonds en Jongenburger over de wenselijkheid om een tweede geneesheer aan te stellen. Jongenburger gaf aan dat er geen haast was. Hij kon het nog wel aan.

Er waren ook de nodige nevenactiviteiten als beschermheer van de Oranje- Harmoniekapel. In mei 1930 sprak hij een feestrede uit bij de Fanfare vereniging 'Eensgezindheid'.³⁶ Op 27 juni nam hij deel aan de autorit voor ouden van dagen georganiseerd door de Wormer Winkelweek vereniging. Tevens was Jongenburger bestuurslid van de Dam- en Schaakclub 'Wormer'.

Het noodlot sloeg echter toe: in augustus werd Jongenburger ernstig ziek. Door een armgezwel was is hij niet in staat om zijn praktijk uit te oefenen. In het Raadsverslag wordt de hoop uitgesproken dat Jongenburger spoedig mag herstellen en tevens werd aangegeven dat spoedig zal worden overgegaan tot het aanstellen van een tweede geneesheer.³⁷ Voorlopig nam A. Berkel als assistent-geneesheer de praktijk waar. In oktober verleende Berkel de nodige zorg rond het overlijden van een kind.

De toestand van Jongenburger ging snel achteruit en op 5 september werd hij overgebracht naar het Anthonie van Leeuwenhoekziekenhuis in Amsterdam. Na een kort verblijf aldaar kwam hij weer thuis. Er was geen behandeling mogelijk. Jongenburger overleed op 20 november 1930 slechts 29 jaar oud. Hij werd onder grote belangstelling begraven in Alphen a/d Rijn. Hierbij was aanwezig dokter A. Berkel, waarnemend arts in Wormer en Jisp. Aan het graf sprak de heer Fellenkoop namens de Vergadering der Gelovigen, waar de beide families lid van waren, naar aanleiding van psalm 103.³⁸

Mevrouw Jongenburger verkocht op 12 januari 1931 het huis en de praktijk aan Karel M. van Horssen voor een bedrag van respectievelijk fl. 18.000,= en fl. 7000,= , exclusief de medicijnen en apparatuur. Zij verhuisde naar haar geboorteplaats Alphen a/d Rijn.

³⁴ De Zaanlander, 1930-04-05; p. 19

³⁵ De Zaanlander, 1930-05-05; p. 8

³⁶ De Zaanlander 7 mei 1930

³⁷ De Zaanlander 08-09-1930

³⁸ De Zaanlander, 1930-11-21; p. 12.

